ŞÛRA

(karşılıklı görüşme, danışma,
görüş alma, danışma meclisi, oylama)

Şûranın kök anlamı, arı kovanından bal almak ve satılacak hayvanı pazarda dolaştırıp görüşe sunmaktır. Göstermek, tanıtmak, belirtmek anlamlarındaki işaret de aynı kökten gelir. Dilimizdeki müşavere, meşveret, istişare ve işaret kelimeleri de aynı köktendir. Bütün bu kelimelerde ortak yan, danışıp bilgi alma, görüşe başvurma, isabetli fikri bulmak için tartışmadır. Bu, günümüz terimleriyle konuşursak bir demokrasi sistemidir.

Kur'an, bizzat Hz. Peygamber'i de müşavereye çağırarak şûra sisteminin yaradılış düzeninde yer aldığını vurgulamıştır. Âli İmran 159. ayet Son Peygamber'e şöyle diyor:

"İş ve yönetimde onlarla müşavere et."

Bu ayet, merhamet, yumuşaklık, katılıktan kaçınma, bağışlama, af dileme gibi niteliklere de yer vermekte ve bunların şûra ilkesinin işlemesinde kaçınılmaz olduklarını, Kur'an'ın tanrısal üslûbu içinde göstermektedir.

Kur'an'ın insanında ve onun oluşturduğu toplum ve dünyada düzen, şûra üzere yürür. Şûra adını taşıyan surenin 38. ayeti bu evrensel ilkeyi şöyle koyuyor:

"Onların iş ve idareleri, kendi aralarında bir şûra iledir."

İslam tarihinde Hz. Peygamber devri istisna edildiğinde, iş ve yönetimin Kur'an'ın buyrukları yönünde gitmediğini söylemek bir borçtur. Hz. Peygamber'in hemen ardından yönetimi ele geçirmek için oyun ve entrikalar başlamış, bir süre sonra da Muaviye'nin hile, zehirleme ve kan dökme suretiyle elde ettiği idare, babadan

evlada bir Arap saltanatı haline gelerek Kur'an'ın denetiminden çıkmıştır. O günden bugüne kadar insanlık bu Kur'ansal şûra ilkesinin uygulandığını görebilmiş değildir.

Bütün İslam tarihi, bir saltanatlar kavgası görünümü arz eder. Bir kavga ki, baba oğluna, kardeş kardeşine, ana evladına acımamıştır.

İslam dünyası, cılız bir-iki deneme dışında, Kur'an'ın şûra ilkesini hâlâ ihlal eder bir manzara sergilemektedir. İslam dünyasında şûra ilkesinin yerini despot, ihtiras tutkunu liderlerin ve kadroların hegemonyası almış bulunuyor. Kur'an'ın insanı, bu hegemonya ve putlarını yere indirmedikçe, Kur'an'a fatura ettiği hiçbir iddia ve aktörlük kendisini sürünmekten kurtaramayacaktır.

Kuran, şûranın evrensel ilke boyutunu vermekte, şekil ve işleyiş yönüne dokunmamaktadır. Bu da, ilkeyi zaman ve mekân üstü kılmanın Kur'ansal yoludur. İlkenin yöntem yanı insana bırakılmıştır. Buna dayanarak diyebiliriz ki, Kur'an, yönetim şekli getirmiyor, yönetime hâkim olması gereken zamanüstü ilkeleri veriyor. İlkeler değişmez; şekil ve yöntem değişir.

Şûra bahsinin önemli sorularından biri, belki de birincisi şudur: Vahiy ile beslenip desteklenen Hz. Peygamber'in şûra ile emrolunmasının sebebi ve hikmeti nedir? Sebep şudur: Hz. Peygamber, vahiyle belirlenmeyen hususlarda içtihat ederek fikir yürütüp bir karara varmaya memur idi. İşte bu noktada, herhangi bir insan gibi şûraya başvurmak durumundaydı. Nitekim, onun hayatında bu tür meşveretler çok olmuştur.

Hz. Peygamberin vahiyle belirlenmiş hususlarda müşavere yoluna gitmesi ise ümmete yol göstermek, şûranın önemine ilişkin örneklik etmektir. O, vahyin el attığı konularda, vahyin buyruğuna aynen uymakla birlikte, yine de istişare edebilir. Ancak bu istişarede, o, alınacak kararın vahiy doğrultusunda vücut bulmasını mutlaka sağlar. Çünkü "Onlarla müşavere et" emri, mutlak emirdir. Hz. Peygamber buna uyar, ancak vahyin tespit ettiği hususları, istişare sırasında vahiyce belirlenen şekle getirmek üzere şûrayı yönlendirir.

Hz. Peygamber'in, "Bu konuda vahyin emri budur" diye kesip atma hakkı vardır. Ancak o, Allah'ın insanlara rahmetinin

bir eseri olarak bu yolu seçmiyor. Nitekim, şûrayı emreden Âli İmran 159. ayet geldiğinde o şöyle buyurmuştur:

"Allah ve Elçisi'nin müşavereye ihtiyaçları asla yoktur. Ancak Allah, bana müşavereyi emretmekle ümmetime rahmet göstermiştir. Şunu da bilin ki, benim ümmetimin şûra yolunu seçenleri, doğruyu ve iyiyi mutlaka yakalayacak, şûrayı terk edenleri de sürekli hata ve sapıklık sergileyeceklerdir."

Şûranın bireysel, toplumsal ve evrensel boyutları vardır. Bu boyutların her birinde şûra, zaman ve mekânın şartlarına göre işletilecektir. Burada Kur'an'ın istediği, işin esası olmaktadır ki o da, cumhuriyet ve demokrasinin işletilmesidir. Bunun yöntemi, şekli, yaşanan zamanın şartları dikkate alınarak insanlar tarafından belirlenecektir.

Şûra emri, ilim ve düşünce kadrolarının faaliyetlerinde, içtihadın bir işleyişi olarak yürür: Bunun sonunda da icma (fikir birliği) doğar. Vahyin açıkça belirlediği hususlarda şûra ve içtihat söz konusu olmayacağına göre, icma da değişkendir. İcma ile bugün varılan bir sonuç, yarın bir başka şûranın bir başka icması ile değiştirilebilir. Çünkü nass ile belirlenmemiş konularda, hükümlerin değişmesi esastır. Aksi takdirde hayatla çekişmeler başlar ve şûra emri etkisiz kalır.